

Flere generasjoner og ett tuntre – HVOR VANSKELIG KAN DET VÆRE?

Noen vil oppleve å flytte inn på en gård med flere generasjoner som trygt og oversiktlig, mens for andre blir det som å bevege seg rundt i et umerket minefelt.

Hedvig Rognerud
Daglig leder
Rådhuset Vingelen
hedvig@radhusetvingelen.no

Jeg vokste opp som den yngste av tre søsken på en gård, og gjorde meg tidlig opp egne formeninger om både odelslov og andre både skrevne og uskrevne samspillsregler for det som var både hjem og arbeidsplass for én, to eller tre generasjoner. I mitt yrkesaktive liv som bedriftsrådgiver og coach opplever jeg mange av de samme problemstillingene i møtene mine med gårdbrukere og partnere i alle faser og aldre. For der de fleste av oss i dag har ett hjem, hver vår arbeidsplass og barn eller foreldre på minst én arm-lengdes avstand, er det andre som lever ut alle disse rollene viklet sammen på ett tun. Den nyankomne risikerer dermed å være både mor, kjæreste, svigerdatter, nærmeste nabo og kollega uten å måtte forflytte seg en millimeter. For noen oppleves denne tettheten trygg og oversiktlig, for andre kan hverdagen best sammenlignes med å bevege seg rundt med stadig høyere skuldre i et umerket minefelt.

Generasjonsskifte til glede og besvær

I utgangspunktet skulle man tro at generasjonsskifte på et gårdsbruk eller i en familiebedrift, er en enkel sak. De fleste som bygger opp et livsverk, gjør dette nettopp for å ha noe å overlate til generasjonen som kommer etter. Ønsket og viljen er der fra begge sider, og etter en periode med nye og andre erfaringer, flytter de unge hjem for å overta. Alt ligger i prinsippet til rette. Hvorfor går det ikke på skinner? Årsakene er mange og sammensatte, men de stadig tilbakevendende temaene for generasjonskonflikter kan sammenfattes slik:

Uklare avtaler og forventninger som ikke blir kommunisert. Mor og far uttrykker en forventning om at en av ungene skal ta over, men sier samtidig at det ikke haster. Den det gjelder, er usikker på om foreldrene er redde for å mase eller utøve press, eller om det er eldste generasjons behov for å beholde styringa og inntektene på

gården noen år til, som er førende. Snakker vi da 2, 5 eller 10 år fram i tid, og hvem tar opp tråden i forhold til å avklare dette?

Ulike forventninger og forrykket maktbalanse kan handle om alt fra ulike faglige vurderinger rundt framtidig drift, til rolleavklaring generasjoner mellom etter at skiftet er foretatt. Kanskje trengs far eller mor fortsatt, men på en annen måte enn de selv har sett for seg. Det er stor forskjell på rollen som rådgiver og mentor, og den som assistent og tilkallingshjelp, og det kan være hardt å stå på sidelinja og se på at avkommet erfarer gjennom å prøve og feile uten å be om hjelp.

Tilbakeholdelse av informasjon. Dette kan ha sammenheng med forhold som er vanskelige å snakke om, enten det gjelder følelser, helse eller økonomi. Her kan det være lurt å foreslå en dato et stykke fram i tid som overtakelsestidspunkt, for derfra å telle seg bakover og finne ut når ulike

temaer må være avklart. Mye handler også om helt nødvendig kompetanseoverføring. En annen viktig part som både bør involveres og informeres, er øvrige arvin-

«*Jeg setter stor pris på svigermor, men jeg synes godt hun kan banke på før hun kommer inn i stua*»

De gode øyeblikkene som gardslivet sammen byr på. Bestefar Tormod Haugen med barnebarnet Synne Haugen. Fotograf: Hege Hovd, Rådhuset Vingelen

ger, ikke minst for å forebygge at deres opplevelse av å bli avspist eller holdt utenfor blir kime til framtidige konflikter i familien. Hvis det oppleves vanskelig å gjennomføre denne type familieråd, kan et godt råd være å invitere inn en nøytral tredjepart i samtalen, gjerne en rådgiver alle har tillit til.

Bruktid på spillreglene og ha tillit til den gode viljen

«Jeg setter stor pris på svigermor», sa en bekjent til meg for noen år siden, «men jeg synes godt hun kan banke på før hun kommer inn i stua». At det i landbruksmiljøer florerer historier om kulturkollisjoner mellomsvigerforeldre og svigerbarn, kombinert med opplevelsen av manglende privatliv, er ikke rart. De fleste steder er bønder i mindretall og

representerer en avvikende døgnrytme fra resten av verden, samtidig som de er stolte bærere av et levesett med sterke tradisjoner. Men handler det å flytte inn på et tun med lange røtter i både billedlig og bokstavelig forstand, kun om å tilpasse seg, eller handler det også om å justere, utvide og skape nye tradisjoner?

Fysikk var ikke mitt sterkeste fag på skolen, men én setning satte seg fast et sted på veien: «Det skal friksjon til for å skape framdrift.» Jeg tror på kampen hvert individ på samme tun må kjempe for å skaffe seg handlingsrom og integritet, og at denne øvelsen er viktig for et balansert samspill framover. Samtidig påvirkes konfliktnivået av to vesentlige faktorer: graden av uenighet og graden av avhengighet, og det er

avhengigheten som gir størst utslag. Begge parter er avhengige av hverandres gode vilje, men også av å svelge en kamel en gang i blant, uten at det er grunn god nok til å gå og gulpe over tid.

Det viktigste grunnlaget for felles spilleregler er gjensidig respekt. Selve ordet kommer av å respektere, det vil si å se en gang til. Ikke alt en kjæreste eller svigerfar sier eller gjør, gir mening i første runde, men ved å se en gang til med oppriktig interesse kan viktig informasjon komme til syne. Kan det ligge omsorg bak den røffe tonen? Eller sårbarhet? Bli svarene kortere og skarpere etter en lang og hard arbeidsdag? Skjedde det noe akutt som gjorde at han eller hun brøt avtalen dere hadde? Hvilke tradisjoner kan

◀◀ Samspillet der på gården har gått seg betraktelig til etter at begge parter forsto at et mer verdsettende språkbruk var det som skulle til ▶▶

utfordres og hvilke må respekteres, blant annet fordi de er knyttet til produksjonsfaglige vurderinger? Kan dere legge til rette så ungfolket får ei ferieuke med ungene i august, selv om dere selv aldri fikk den muligheten? Kanskje vil denne investeringen være det som gjør at de unge fortsatt driver garden sammenom 5-10 år? Ei fersk svigerdatter jeg kom i prat med, formulerte opplevde forventninger slik: «Jeg trodde jeg var vant til å stå på jeg, men det var før jeg kom hit.» Samspillet der på gården har gått seg betraktelig til etter at begge parter forsto at et mer verdsettende språkbruk var det som skulle til. Viljen var jo til stede, og hadde vært der hele tiden.

Velg kampene dine, og tenk gjennom hva du vil oppnå

Likevel er det ikke til å unngå, noen ganger må vi sette ord på ting som kan vokse seg u håndterlige hvis vi ikke tar tak i dem. Noen gode råd på veien:

- Forbered samtalen, og ta initiativet til den når selve situasjonen har roet seg og du har tatt tilbake din egen evne til å sortere.
- Snakk for deg selv, fortell hva du opplever og hva det gjør med deg.
- Ta opp det som er viktig for deg, og hva du ønsker framover.
- Bruk konkrete eksempler og hold deg unna ord som «alltid» og «aldri».

- Husk at du kan anta og etterspørre, men *du* vet ikke andres intensjoner.

At du ble såret betyr ikke det samme som at noen mente å såre deg. At noen går inn uten å banke på, er ikke nødvendigvis mangel på respekt. Et avtalebrudd kan skyldes en akutt hendelse. Eksempel på sortert tilbakemelding: «Vi avtalte at du skulle komme til middag kl. 1600 i dag og du kom 1700. Jeg ble urolig for deg og vil gjerne at du varsler neste gang du blir forsinket.» Lykke til!

